

ریشه‌شناسی یوگا

© <http://www.yogamaheno.ir>

حامد ملازاده

۲۳ دی ۱۳۹۵

۱ مقدمه

می‌شود.

لازم به ذکر است نحوه نوشتاری که برای یوگا در فارسی عرف شده است با تلفظ این واژه متفاوت است. واژه یوگا در زبان فارسی باید به شکل «یُگا» نوشته می‌شد تا تلفظ صحیحی داشته باشد چرا که شیوه نوشتاری به صورت «یوگا» یادآور کلمه یوگا است که در سنسکریت به معنی دوره‌های زمانی خاصی می‌باشد.

بشر از دیرباز هرگونه کشف، ابداع و اختراع خود را نامی نهاده است. نامی که با کوتاه‌ترین واژگان، هدف وسیله یا آن روش را به بهترین شکل توصیف می‌نماید. بنابراین، پیش از پرداختن به تعریف و تاریخچه یوگا لازم است به ریشه‌شناسی یا وجه‌تسمیه واژه یوگا بپردازیم که بی شک نزدیک‌ترین و همبسته‌ترین مفهومی است که هدف و کاربرد یوگا را نیز بیان می‌کند.

۲ واژه یوگا با ریشه ی سنسکریت

در ریشه‌شناسی مربوط به سنسکریت ودایی یوگا مشتق شده از ریشه یوگا yujir به معنی اتحاد یا اتصال می‌باشد.

ریشه ی ساده ی yu ساده‌ترین ریشه‌ای است که می‌توان واژه یوگا را مشتقی از آن دانست. yu شامل مصوت i به معنی اراده، جهت، دستور، هدایت، حکم، فرمان و سرعت می‌باشد. بنابراین yu به تنهایی به معنی اتحاد یا جدایی است، اتحاد با راستی و جدایی از ناراستی. همچنین معنی کنترل و به زیر یوغ درآوردن از این ریشه ی یوگامشتق شده است.

با افزودن صامت j به yu، تاکید بر انرژی، خلاقیت و هدایت بیشتر می‌شود. بنابراین معانی یکپارچگی، مهارکردن، جفت کردن، اضافه کردن، متصل شدن، متحد شدن و انضباط از ریشه ی yuj حاصل می‌شود. معادل این ریشه در فارسی «یوغ» به معنی افسار یا چوبی که برای شخم زدن زمین بر گردن گاو می‌اندازند می‌باشد و در لاتین jungere و در فرانسه joug و به انگلیسی yoke می‌باشد. با بسط تمثیلی yoking یا افسار زدن گاو و اسب، کلمه معنای گسترده‌تری مثل اشتغال، استفاده، کاربرد و عمل‌کرد پیدا می‌کند.

با گسترش علم ریشه‌شناسی و اهمیت این علم در شناخت اسامی، ریشه‌شناسی شبه علمی نیز به وجود آمده است که با استدلال‌های سست سعی در دو رنگ کردن تاریخچه ی اصل یوگا دارد. ریشه‌شناسی واژه یوگا نیز از این امر مستثنی نبوده و به عمد یا به سهو شاهد ذکر ریشه‌های متعدد و گاه متناقض با یکدیگر در این مبحث می‌باشیم. در ادامه چندین ریشه علمی و شبه علمی که توسط پژوهشگران برای یوگا ذکر شده است بررسی

پانینی^۱ زبان‌شناس سنسکریت قرن ششم پیش از میلاد ریشه‌ی yuj را با دو معنی کنترل کردن^۲ و اندیشیدن یا متمرکز کردن^۳ آورده است که با توجه به یوگا سوتره‌های پتنجلی به نظر می‌رسد معنی دوم (متمرکز کردن) با تفکر یوگا یعنی samādhi ارتباط نزدیک‌تری دارد. [۱] [۳] [۴] [۶]

۳ واژه‌ی یوگا با ریشه‌ی نیا-هندواروپایی

فرضیه دیگری که کمتر متداول است ریشه‌ی yoke را مشتق از ریشه‌ی yokam در زبان نیا-هندواروپایی می‌داند. دو معنی برای yokam ذکر شده است، نخست به معنی آزادی و مصونیت و دیگری به عنوان یکی از اجزای جدایی ناپذیر اتصال جان یعنی قلب (yokam)، جسم (chinam) و ذهن (manam) بیان شده است. [۲]

۴ واژه‌ی یوگا با ریشه‌ی مصری

ریشه‌ی مصری برای واژه‌ی یوگا ممکن است جنبه‌ی شبه علمی داشته باشد با این حال با توجه به گسترش تمدن مصر و با نگاهی به نقشه‌ی جهان در سال‌های ۱۰۰۰ تا ۱۵۰۰ قبل از میلاد مسیح، می‌تواند سندی برای محققان ریشه‌ی هندوآریایی یوگا باشد، لذا اشاره‌ی کوتاهی به این نوع ریشه‌شناسی نیز می‌نمایم.

واژه‌ی آنخ یا ankh یکی از حروف الفبای هیروگلیف به معنی زندگی می‌باشد. در دوران مصر باستان حرف a در ankh به شکل iah و حروف kh شبیه z یا ch تلفظ می‌شده‌اند پس ankh به شکل iankh و در نتیجه ynkh درمی‌آید و چون n به صورت دماغی تلفظ می‌شده است بنابراین واژه‌ی ynkh به صورت yuj یا yoke درآمده است.

واژه‌ی ankh به دو صورت (الف) زنگوله در گردن بز و (ب) به شکل مرد یا زن کفن پوشیده که دلالت بر پاکمی دارد نشان داده شده است که در شکل مشاهده می‌نمایید. اگر یوگا را شکل تغییر یافته‌ی ankh توسط سفیدپوستان در تمدن بزرگ مصر بدانیم در نتیجه همچون آنان به اشتباه فردی را که نشسته است در حالت مراقبه می‌بینیم و یوغ را افسار بر گردن بز می‌پنداریم. [۵]

۵ بحث

البته معانی متعدد دیگری نیز با توجه به ریشه‌های مذکور و در دوران پسا ودایی برای یوگا ذکر شده است که می‌تواند در حوزه‌های تخصصی مورد بحث قرار گیرد و چون در این مقاله، هدف آشنایی مختصر و علمی با ریشه‌شناسی یوگا می‌باشد از ذکر آن‌ها خودداری کردیم.

مقاله‌ی حاضر گردآوری و شرح مختصری از روش‌های مختلف است که به ریشه‌شناسی یوگا می‌پردازند. با این حال بحث و بررسی بیشتری نیاز است تا مشخص شود ریشه‌ی کلمه‌ی یوگا را باید در سرزمین هند جست یا در ایران کهن به جستجویش پرداخت؟ یوگا محصول برخورد گنگ تمدن‌های باستانی است یا سیستمی است علمی که بشریت وارث آن می‌باشد؟

با هر پاسخی که به سوال‌ها داده شود، باز هم نمی‌توانیم منکر کاربرد یوگا در بهبود جسم و متعالی کردن روح انسان باشیم.

Pāṇini^۱
sāmyamān^۲
samādha^۳

مراجع

- [۱] شایگان، داریوش. ادیان و مکتبهای فلسفی هند (جلد دوم). موسسه‌ی انتشارات امیر کبیر، تهران ۱۳۶۲.
- [2] Arulmani, M., Hema Latha, V.R. "LONG LIVE!...(A New theory on "YOGA")". *Cancer Biology* 4.4 (2014):42-47
- [3] Frawley, David. *From the river of heaven: Hindu and Vedic knowledge for the modern age*. Motilal Banarsidass Publ., 2002.
- [4] Joshi, K. S. "On the meaning of yoga." *Philosophy East and West* 15.1 (1965): 53-64.
- [5] Odwirafo Kwesi Ra Nehem Ptah Akhan. *ANKH: The Origin of the Term 'Yoga' - KARA KASA: The Origin and Nature of the 'Chakra'*. Odwirafo Kwesi Ra Nehem Ptah Akhan. 2012.
- [6] "Yoga." *Wikipedia*. Wikimedia Foundation, n.d. Web. 12 Jan. 2017.